

և իրար դէմի տերեւներով, այնպէս որ՝ հասած ծառը շատ լաւ էլ հով ունի իւր լայնատարած տերեւաթաղով (գաղաթով)։ Այդ ծառը սիրում է հովիտներ և լեռանց թաց կուրծքերը՝ առ հասարակ կակուղ և թաց գետին։ Ածաղկի տաբուայ ամեն եղանակին. — ձմեռն անգամ տերեւները չի թափեր։ Տնկաբանները խորհուրդ կուտան առաջի տարիքը ծառը կտրել վերեւից, որ չկտրուի քամուց։

Այսպիսի մի ծառի անեցմամբ մեր բժշ. ընկերութիւն յոյս ունի այժմ թէ՛ լրանայ Գաղղիացի դոկտոր Ժիմբերի դուշակութիւնը, — որը վերաբերելով մեր Աովկասին՝ պիտի ասենք թէ՛ 4—5 սերունդից յետոյ ջերմի միայն անուընդ պիտի մնայ Աովկասի մէջ . . . : Հարաւային Գաղղիայի կողմերը այդ ծառը կանուանեն ծառ á la fièvre. մեր մէջ կարելի էր կուշի դորան քերտիւն կամ Կէնդալինը Ժառ։

Անհասկանալի է թէ ինչո՞ւ այսպէս անաբան ուշադրութիւն դարձուած է ուսումնականաց կողմանէ այս ծառի վերայ, այն ինչ 1. հաբիլիտարդիները դեռ 1792 թուականին շատ գովել է և հիացած նրկարագրեր այս ծառավթխարուն, որին հանդիպել էր իւր ճանապարհորդութեան ժամանակ Ալանդեմենի երկրի կողմերը։ 1859 թ. Թամեյը Աւստրալիայից այդ ծառը բերեց Գաղղիա և Իտալիա, ուր շատ լաւ բուսն բռնելով՝ դորա անտառները 8 տարուայ մէջ անպիտան ճահճային և ցերմ տեղերը դարձուցին առողջարար և գեղեցիկ բնակատեղիք։

Այս տեղեկութիւնքը մեծ նշանակութիւն ունին. որովհետեւ ջերմի դէմ միայն մի գեղ գիտենք՝ Կէնդալին, սա էլ ամեն

տեսակ ջերմի վերայ հաստատ չի ներգործեր, չարիքը նոյն իսկ արմատի մէջ բռնաջինջ չի աներ, այս ինքն չի անհետացրներ այն տենդային գոլորշին, որը յառաջ կուգայ թաց, հոտած ու մթլած ճահճների ջրերէն։ Վինաքինայով մենք մէկ ջերմոտ կառողջացնենք, իսկ գոլորշիքը առսին կհիւանդացնեն ջերմով . . . :

Ահաւասիկ Հրահանք ջերմախիլ ծառը անկելու և բուսցնելու Աովկասի մէջ՝ որ գրել է այգեպան — բուսաբան Շարրերը Թիֆլիզից։

Այս տեղի փորձերով Ավկալիպթուսը (գեղեցկութեան համար) հասցնելու համար հարկաւոր է հետեւեալը։ 13 տարի է Ավկալիպթուսը գեղեցկութեան համար անկել են և հասցրել Թիֆլիզու բուսաբանական այգում (1862 թ.)։ Սաստիկ ցրտերի ժամանակ 1863, 64, 65 թուերում համարեա այդ ծառի բոլոր օրինակները բաց օդի մէջ 10 աստիճան Ռ. ցրտից սակաւ առ սակաւ կիչանային։ Արկին Ավկալիպթուս ցանեցինք, իսկ 1870 թ. տեղափոխեցինք այնպիսի մի գետին, ուր մի քանի օրինակները դժբաղդաբար սառեցան. միւսները զրկուեցան իւրանց վերին մասերից, այն ինչ ծառի բուսնը պաշտպանուած գոլով գետնի վերայի հին թրիքով չորս կողմից, պահպանուեցաւ Ռ. 8° ցրտի ժամանակն ևս, և տուեց ճիւղեր հին ծառից, որոնք 2 արշին երկարութիւն ունեցան այս անգամ։ 1872 և 1873 թուականաց ձմեռներ Ավկալիպթուսը մնաց անվտանգ. այս դէպքի մէջ պէտք է ասել՝ որ գետինը մէկ արշին խորութեամբ կակղացրած և բեղմնաւորած էր հին թրիքով։ Անձրեւներ չեղած ժա-

մանակ և սաստիկ տաքութեան ժամանակ՝ ծառի ջրելը շատ թեթեւ և սակաւ էր, որով կարելի էր հասկանալ թէ՛ Լճկալիպթուսը ամեն գետնի մէջ կրուսնի՝ շատ ջուր չպահանջելով:

Որովհետեւ ամենքը չեն կարող ունենալ առանձին արանձնիկներ՝ (ծառը զանազան շինծու հնարներով հասցնելու անդեր)՝ աւելորդ չի լինել այս տեղ պատմել, թէ ի՞նչպէս պէտք է առանց դորան ի դուրս բերել: Սերմը լաւ բռնելու համար յամենայն դէպս լաւ է ցանել նորան մի արկղի մէջ՝ երկարութեամբ 1 արշին, լայնութեամբ՝ կէս, բարձրութեամբ՝ քառորդ արշին, նախ՝ արկղի յատակը պէտք է լինել մէկ խաւ (ղաթ) խոշոր աւազով կէս մատի բարձրութեամբ, կամ մանրակրտոր գործով՝ որ ջուրը վար քաշուի: Եւ խաւի վերայ պէտք է լցնել հող (այդո՛ւ կամ անտառի, խառնուած քառորդի չափ աւաղի հետ), այս ամենից յետոյ ցանվում են սերմերը՝ բայց ոչ շատ խիտ, և երկու կարգ. սերմերի վերայ էլ կը ցանեն աւաղ քիչ ու միշտ և բոլոր արկղը ծածկում է $\frac{1}{4}$ վերջոք բարձրութեամբ յարգով (դարմանով) և կամ անտառի մամուռ: Երկը պահվում է սենեկի մէջ մինչև սերմերի ծլելը, սորանից յետոյ դուրս են բերում նորան մի քանի օրով հովի մէջ, և յետոյ արեգակի տակ:

Լճկալիպթի ցանքը՝ եթէ կարելի է՝ լաւ էր լինէր Փետրվարին, որ Եպրիլին կարելի լինէր տեղափոխել բաց գետնի մէջ, էն ժամանակ՝ նա բաւականին միջոց կունենայ ամրանալու և զիմացկուն դառնալով՝ կարող է բաւականին մեծ ցուրտ տանել: Քանի առնկը վաղ լինի, էնքան լաւ

է: Տունկը տեղափոխելու ժամանակ՝ նախ ամեն ծարութիւն կտրուի արեւմտեան կողմին: Որովհետեւ ձմեռը, զիշերուայ պարզեկայ ցրտերից յետոյ, բոյսը էնքան շուտ չի հալցնում իւր ձիւնը, որքան արեւը բուսում է՝ և այս դէպքում (շտապուհ հալցելուց) տունկը առաւել շուտ կփչանայ:

Տեղափոխելու համար պէտք է պատրաստել հողը, այս ինքն՝ առուններ փորել ի միմեանց երկու սաժին հեռաւորութեամբ, լայնութեամբ և երկարութեամբ մէկ մէկ արշին: Աւերին հողը վար իջեցընել, իսկ վարինը՝ վեր, և խառնել թրիքի հետ (հաշուելով մէկ փոքրիկ սայրակի թըրիքը երկու սաժին փորած հողի հետ): Եւ հաս տունկերու երկար արմատները կը կտրուին չորս կողմից, կթաղեն արմատը գետնի մէջ մի և նոյն խորութեամբ ինչ որ արկղում էր և առտու կջրեն: Ձմեռան գետինը կծածկուի թրիքով, իսկ գարնան տունկերը կը կտրուին մինչև արմատը, որ լաւ աճեն: Թէ՛ հարկաւոր է առաջ տարիքը գետինը խտակել աւելորդ տունկերից՝ անշուշտ կգիտենայ ամեն ծառի հետևող անձն: Որոնք որ ցանկը բաւական ուշ պէտք է անեն և որոնք կամեն տունկի տեղափոխութիւնը այնու ամենայնիւ յաջողցնել, պէտք է որ սերմը ցանեն երեքից մինչև հինգ հատիկներով՝ փոքրիկ կաւէ ծաղկի ամանների մէջ վերը բերած եղանակաւ: Եյս դէպքում կարելի է տնկել բոյսը տարուայ ամեն ժամանակ, որովհետեւ փոքր տունկերը կտեղափոխուին գետին իրենց հողովը՝ և նոցա արմատին ձեռք չի տրուիր:

Եւ այժմ այսքանով կվերջացնեմ եթէ հարկաւոր համարուի, կշարունակեմ

մնացած տեղեկութիւնքն ևս, որոնք կը վերաբերին այս և այն փորձերին՝ զանազան տեղեր և զանազան անձինքներէ կատարուած յընթացս 73—5 թուականաց անդրկովկասի մէջ :

ԲԺՇ. ԱՆԵՏԻՔ ԲԱՐԱՅԵԱՆՅ.

ՄՐՋԻՒՆՔ ԿՐՆԱՆ ԽՕՍԻԼ ԹԷ ՈԶ.

Զկայ մէկը՝ որ այս զարմանալի միջատներուն բարքն իւր հետադուռութեանց առարկայ ըրած ատեն՝ սոցա իրերաց հետ հաղորդակցելու մասին ունեցած ճարպիկութեան և ցոյց տուած նշանաւոր հանճարեղութեան վրայ չզարմանայ ևս չներգործուի՝ այս տեսարանէս : Հասարակաց վտանդի՝ ինչ լուրն արադուժեամբ կը տարածի անհատներէ բաղկացեալ զաղթականութեանց մէջ, մինչդեռ այս լուրերս տանողներն շատ անգամ մէկ կամ երկու յառաջակարգ պահանջող մրջիններ են : Սոցա հաղորդակցութեանց եղանակն անհասկանալի մնացած է մինչեւ ցարդ, եւ այս մասին ամենէն աւելի հաւանական երևցող ենթադրութիւնը սա եղած է թէ՛ ասոնք իրենց փոքրիկ շարժումն եղջիւրներովը տեսակ մը գործողութիւն կամ շարժումը կրնան : Այսպէս ուտելիք գտնելու և շտեմարաններու համար ասպատակութեան ելած մրջին մը՝ վերադարձին երբ ուրիշ մրջնայ մը հանդիպի, երկուքն ալ կանգ կառնուն, քանի մը վայրկեան շարժական եղջիւրներն յիրար կը քսեն, ապա մին իւր բնակարանը կը զառնայ, իսկ միւսն ընթացքը փոխելով ուղղակի դէպ ի առաջնոյն իրեն բեր գտած տեղը կը դիմէ : Թուի իմն թէ եղջիւրներու իրերաց շփումը պարզապէս տեսակ մը ողջունատուութիւն ըլլայ, ինչպէս որ երկու դրացիք կրնան իրարու ձեռք սեղմել, մինչդեռ խօսակցութիւնը բերանով կըլլայ : Ըստ Նանտուա ուսուցչին, որ անցեալներն յատուկ տեղեկագիր մը մատուցեց այս նիւթիս վրայ՝ Բրուսիոյ Հոննան գաւառաց քնապատմական ընկերութեան, մրջինը մնչող գործիք մ' ալ ունին՝ որ պիտաներու գործիքին կը նմանի : Արդ՝ եթէ գործիք մը ունին, անշուշտ գործածելու համար է այն, եւ թէպէտ սորա պատճառած ծայնն ընդհանրապէս զգալի չէ՝ մարդկային ա-

կանջաց, բայց եւ այնպէս այս ծայնիս աստիճանը բազմազան լինելու մ' արտասանելու բաւական կրնայ ըլլալ : Յիշեալ ուսուցիչը բազում անգամ նշմարել է որ՝ խոշոր մրջնոց գումարտակներէն սուլելու նման տկար ծայն մը կուգայ՝ երբ գրգռելու ըլլատ զիրենք : Ըսել է որ առ այժմ կը մնայ այնպիսի գործիք մը չիլնել՝ որով կարենան լուելի այնպիսի ծայներ՝ որք հասարակարանը լսելի չեն, ինչպէս որ անտեսանելի ճաղագայթը այս նշանակաւ լուսաւոր կը դառնան. այն ատեն թերեւս գիտուններէն մին կարենայ մըրջնոց սեփական այլ ևս այլ բարրաւաց բաղդատական քերականութիւնն ալ ի լոյս հանել :

Մատիս, Թիւ 1671.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՌ ՍԱՐԵԿ.

Գնացիր հարաւ, զարձար դէպ իմեզ,
Սիրտս ի խինդ առաւ՝ երբ ես տեսայ քեզ.
Ո՛հ, մեր հին ծանօթ՝ դու բարի եկար,
Գու մեր բարեկամ և քաջ մխիթար:

Գու, թռչնակ սիրուն, ազատ թռչ
չում ես,
Եւ քեզ հետ գարուն առ մեզ բերում ես,
Գարնան ես գուշակ՝ պատուական թռչ
չուն,

Նախկին նախերգակ բնութեան նորոգ
ման:

Քանի՜ երջանիկ ես դու քան զմարդ,
Սօտ կեանքիդ քաղցրիկ ոչ ինչ են մեր
զարդ.

Գու ազատ երգում՝ թռչում՝ ուր կամիս,
Ուր բաղն հրաւիրում՝ ազատ թռանիս:

Քեզ համար մի է փարթաւն և աղքատ,
Քեզ գանձ գրաւում չէ՝ ոչ խոստում
առատ.